

Yfirlit yfir mat á eignum og skuldum nýju bankanna

Forsaga: Í október árið 2008 stöðvaðist starfsemi þriggja stærstu banka á Íslandi, Landsbanka Íslands hf., Glitnis hf., og Kaupþings hf. Samtals námu heildareignir þessara þriggja banka á miðju ári 2008 um það bil tólfaldri landsframleiðslu Íslands. Til þess að koma í veg fyrir almennt hrun hagkerfisins gripu stjórnvöld til aðgerða og fluttu innlendar eignir og innlendar innlánskuldbindingar úr hverjum hinna föllnu banka („gömlu bönkunum”) í samsvarandi nýja innlenda banka („nýju bankana”), þ.e.a.s. NBI hf. (Nýja Landsbankann), Íslandsbanka hf. (Nýja Glitni) og Nýja Kaupþing. Þessar aðgerðir miðuðu að því að tryggja samfellda grunnbankastarfsemi á Íslandi.

Fenginn var óháður þriðji aðili til að hafa tilsjón með mati á þessum eignum og skuldbindingum fyrir hönd Fjármálaeftirlitsins („FME”) sem fór í raun með stjórn bankanna fyrir hönd íslenskra stjórnvalda. Alþjóðlegt ráðgjafarfyrtæki, Oliver Wyman, var valið til þess að gegna þessu hlutverki. Eftir umfangsmikinn undirbúning af hálfu FME og Oliver Wyman gerði FME samning, þann 24. desember 2008, við annan óháðan og sjálfstæðan aðila, Deloitte LLP (“Deloitte”) um framkvæmd matsins.

Hugtakið „gangvirði”: FME fól Deloitte að byggja mat sitt á hugtakinu „gangvirði” (e. *fair value*): en skilgreining þess gerir ráð fyrir að nýju bankarnir „*haldi áfram starfsemi sem fullfjármagnaðir íslenskir bankar á innanlandsmarkaði og þurfi hvorki að losa eignir (eða gera upp skuldbindingar) í bráð né með nauðungarsölu*”. Að mati FME hefur þessi forsenda veruleg áhrif. Hún leiðir að líkindum ekki aðeins til þess að matið verður hærra en líklegt söluverð við núverandi markaðsaðstæður, heldur verður það einnig hærra en virði eignanna væri í höndum aðila sem hvorki getur endurfjármagnað nýju bankana né endurskipulagt þá sem fyrirtæki í fullum rekstri.

Aðferðir við mat: Mismunandi aðferðum var beitt við ólíkar eignir: (a) Lán til viðskiptavina – stærri fyrirtæki; (b) Lán til viðskiptavina – smærri eða meðalstór fyrirtæki („SMF”) og einstaklingslán („Smásala”); og (c) Aðrar eignir og skuldbindingar.

Helsti eignaflokkurinn er „Lán til viðskiptavina” (sem sé flokkar (a) og (b) hér að ofan) en í þeim hópi eru lántakendur meðal stærri fyrirtækja og lántakar úr flokkunum SMF og Smásala. Heildarlán til viðskiptavina (þ.e.a.s. útistandandi skuldir þeirra, áður en tillit er tekið til afskriftarframlaga og leiðréttinga) nema meira en 80% af heildareignum í hverjum nýju bankanna fyrir sig. Lán til stærri fyrirtækja námu á bilinu 40%-70% af heildarútlánum til viðskiptavina og u.þ.b. 55% -85% af fyrirtækjalánum til viðskiptavina hjá öllum nýju bönkunum á stofndegi þeirra.

(a) *Lán til viðskiptavina – matsaðferðir við stærri fyrirtæki:* Deloitte rannsakaði ítarlega upplýsingar hvers banka varðandi stærri fyrirtæki. Samtals rannsakaði Deloitte meira en 130 hópa tengdra aðila og meira en 450 fyrirtæki sem tilheyrðu þessum hópum. Að teknu tilliti til þeirrar óvissu sem liggur í eðli slíks mats, áætlaði Deloitte *gangvirði* heildarútlánanna samkvæmt ofangreindri skilgreiningu. Sérstakur gaumur var gefinn að undirliggjandi tryggingum sem stóðu að baki heildarútlánum. Tekið var tillit til rekstrarvirðis hvers fyrirtækis (e. *enterprise value*), sem og þess hvort fyrirtækinu hafði verið slitið eða slíkt í þann veginn að gerast.

(b) *Lán til viðskiptavina –SMF og einstaklingslán, aðferðafræði*: Lagt var mat á það hve mikið væri endurheimtanlegt af lánum til SMF og einstaklinga (að teknu tilliti til fasteignaveða) og í því stuðst við ýmsar forsendur, til dæmis meðalvanskil eftir atvinnugreinum, endurheimtuhlutfall eftir atvinnugreinum ef til vanskila kemur, vaxtagreiðslur og verðtryggingarákvæði. Þessar forsendur byggðust á skilgreiningu *gangvirðis*, á upplýsingum sem fengust frá nýju bönkunum og Seðlabankanum, og heimildum um fyrri bankakreppur. Deloitte gaumgæfði einnig næmi gagnvart þeim forsendum sem stuðst var við. Niðurstaða Deloitte gefur til kynna á hvaða bili endurheimtanleg útlán hvers banka eru talin liggja.

Huglægar forsendur: Þegar virði er metið með þessum hætti er niðurstaðan háð nokkrum huglægum forsendum og stikum. Í þessu tilfalli er meðal annars um að ræða gengisþróun, afföll og spár um efnahagsþróun. Við ákvörðun á forsendunum var stuðst við greiningu fjölmargra aðila, innlendra og erlendra, á framtíðarhorfum í íslensku efnahagslífi. Tekið var tillit til reynslu af fyrri bankakreppum í mörgum löndum og þess gætt að styðjast við alþjóðlega viðurkenndar vinnuaðferðir við skilgreiningu og útfærslu á stikum.

Niðurstöður: Vegna þeirra neikvæðu efnahagshorfa sem gert er ráð fyrir við matsgerðina, er matið á *gangvirði* lægra en bókfært heildarvirði þessara eigna bankanna fyrir flutning þeirra. Á sama hátt leiðir það af ofangreindri skilgreiningu á *gangvirði* að ýmsar kringumstæður sem leiða myndu til enn lægra mats falla utan við svið greiningar Deloitte.

Skýrslugjöf: Niðurstöður úr mati Deloitte er að finna í þremur skýrslum, („matsskýrslunum“), einni fyrir hvern hinna nýju bankanna. Hver skýrsla skiptist í tvennt. Fyrri hlutinn tekur á almennri aðferðafræði, forsendum og meginreglum, þeim mismunandi kringumstæðum sem gert var ráð fyrir og næmi fyrir þeim. Þar er einnig að finna yfirlit yfir tölulegar niðurstöður og áætlað verðbil hreinna eigna, auk athugasemda þar sem það á við. Síðari hluti geymir nákvæma greiningu á hverju lánamáli fyrir sig og gögn sem styðja útreikninga og áætlanir. Samhliða vinnu Deloitte lagði Oliver Wyman mat á það hvort aðferðafræðin og beiting hennar stæðist samanburð við alþjóðlega viðurkennd vinnubrögð. Fjármálaeftirlitið álitur að aðferðafræði Deiloitte standist slíkan samanburð og að ekki sé ástæða til að ætla annað um beitingu hennar.

Birting: Matsskýrslurnar hafa verið afhentar samningsaðilum þeim til stuðnings í viðræðum um bætur fyrir flutning eignanna. Hér er um að ræða fjármálaráðuneyti Íslenska ríkisins og nýju bankana annars vegar, og skilaneindir gömlu bankanna hins vegar, ásamt erlendum ráðgjöfum þessara aðila. Einnig er gert ráð fyrir því að stærri hópur skilgreindra hagsmunaaðila geti fengið aðgang að fyrri hluta Deloitte skýrslanna og skýrslu Oliver Wyman.